

Måste finnas något att mucka till

Ett par år efter frigivning har fler än sex av tio återfallit i brott. Johan Viktor har bestämt sig. Det ska inte gälla honom. Efter nio år i fängelse.

Text och bild: Olle Eriksson | [Prenumerera](#) | Artikel i SocialPolitik nr 2 2014

Ju längre man suttit i fängelse, desto svårare är det att komma ut i samhället, anser **Johan Viktor**. Man har samma förutsättningar som när man åkte in. Skillnaden är att man har ett större kriminellt nätverk och inte sällan ett större hat mot myndigheter än tidigare. Johan Viktor har levt ett långt kriminellt liv och avtjänat nio år för grovt narkotikabrott. Nu vid 46 vill han börja om på nytt, leva hederligt, satsa på relationen med sina barn och fästmö. Men oddsen är tuffa. Runt 65 procent återfaller i brott inom ett par år.

Han tar emot på sitt kontor på Fryshuset i Stockholm där han arbetar som föreläsare, klientcoach och programutvecklare på Passus som stöttar dem som vill hoppa av kriminella gäng. Han är vältränad, rapp i tanken och svarar ofta på frågorna innan jag hunnit ställa dem. När vi träffas har han två veckor kvar till muck då han blir en fri man. Han säger att han njuter varje morgon när han tar tunnelbanan till jobbet.

– Jag är värd ett ordentligt liv efter all skit. Jag kommer inte missunna mig den möjligheten, att slippa leva med konstanta lögner och svek.

Johan Viktors uppväxt är lik många andras som sitter i fängelse: han kommer från arbetarklassen och växte upp med en ensamstående mamma. Han lärde sig tidigt att det han ville ha fick han fixa på egen hand. I skolan var den främsta utmaningen att kunna sitta still.

– Min mamma hade en blå anteckningsbok som lärarna fyllde i varje dag. Där stod det: "Johan kastade sudd, åkte ut i korridoren. Johan satt inte still och åkte ut". Istället för att skicka ut mig för att springa av mig allt kli i benen fick jag bara skäll och sågs som en "jobbig ungjävél".

Han hoppade gymnasiet av efter ett år och började jobba. I tjugoårsåldern hade han familj och två små barn. Vid sidan av jobbet som takläggare sysslade han med småbrottlig verksamhet, stölder och inbrott. Men med tiden kom han in på narkotikahandel; han reste till andra kontinenter och var spindeln i nätet i avancerad hasch- och cannabissmuggling. När han åkte fast 2005, var han 37 år och tidigare ostraffad. Domen blev 13 års fängelse för grovt narkotikabrott. Hans flickvän lämnade honom och flera av hans vänner vände honom ryggen.

– Folk blev förbannade och sa "fattar du vad du gjort?". Men i dag är det flera av dem som jag har kontakt med. De ställde upp när jag satt inne, körde min familj till anstalten och stöttade mig.

Han har burit på mycket skuld- och skamkänslor gentemot de anhöriga.

– Det var väldigt tufft att försöka förklara för barnen varför pappa skulle sitta så länge i fängelse. De fick många frågor från kompisar som var nyfikna. Jag minns mammas besök när jag satt på Hall, att se henne så besviken och ledsen var oerhört jobbigt. Mamma är ju ens allt, säger Johan Viktor med blanka ögon.

Tankar om att lämna det gamla livet hade förföljt honom sedan häktetiden. En vinterdag 2009 hände något som ledde till ett definitivt uppbrott med kriminaliteten. Johan står vid klädförrådet på Tidaholmsanstalten då en vårdare säger åt honom att han måste ringa till sin styvpappa. Han förstår att något viktigt har hänt. När han ringer upp berättar styvpappan gråtande att Johans mamma ligger död på köksgolvet efter att ha fått en hjärtattack.

– Hela världen rasade samman. Jag gick ut på rastgården med musik i hörlurarna och promenerade varv efter varv. Mamma hade mått väldigt dåligt på grund av att jag satt i fängelse och nu funderade jag kring hur mycket del jag hade i att hon nu var död. Det är något som jag än i dag funderar över. Jag hade kompisar på avdelningen som jag pratade med men ingen att krama eller gråta tillsammans med. "Hur många till ska gå bort medan jag sitter här? Det får inte hända igen", tänkte jag och var nu helt inställd på att börja ett nytt liv.

Johan Viktor fick tillåtelse att tillsammans med sin familj besöka mammans minneslund, utan handfängsel eller kedjor runt magen och med vakter på avstånd.

– Det var jätteviktigt att jag fick förtroendet att göra det och det är en av alla saker som bidragit till att jag inte kommer att återfalla.

En annan sådan viktig faktor är kärleken. Förutom den starka relationen till sina barn och vänner så har hans fästmö betytt väldigt mycket. De kom i kontakt 2008, började brevväxla, tala i telefon och ses på anstaltsbesöken. Efter något år blev hon gravid. Johan fick inte vara med på förlossningen, men fick träffa barnet på en permission.

– Under ett av besöken på anstalten smugglade min äldsta son in ringar och jag kunde fria till henne och hon sa ja, säger Johan Viktor och ler med hela ansiktet.

– Hon har betytt otroligt mycket och har stöttat och trott på mig under hela resan.

Det är inte självklart att få plugga i fängelset, men Johan Viktor fick chansen tack vare kriminalvårdare som trodde på honom.

– Vi var en grupp killar på avdelningen som stöttade varandra och jag fick mycket uppskattning från mina barn, säger Johan Viktor, som idag kan stoltsera med 300 högskolepoäng och fyra examina; i sociologi, kriminologi, barn- och ungdomspsykiatri och pedagogik.

Han gick också ett och ett halvt år i terapi och fick en adhd-

diagnos. Som 40-åring såg han för första gången i livet en film från början till slut.

– Jag har vuxit in i min diagnos och lärt mig signaler och hur min kropp fungerar. Jag har alltid haft ett uselt konsekvenstänkande och handlat mycket på impuls, men idag vet jag hur jag ska hantera det.

Skatteverket kom på besök i fängelset och tillsammans la de upp en avbetalningsplan för alla skulder. Ekonomi är en stor anledning till att många återfaller i brott menar Johan Viktor som haft hundratusentals kronor i skulder till staten. Inför utslussen för ett år sedan då Johan ordnat jobb på Fryshuset med en lön som till stor del betalas av Arbetsförmedlingen, ringde en handläggare från Skatteverket och meddelade att man skulle mäta ut hans lön.

– Jag sa till henne att "om du gör det slår du undan fötterna för mig och jag måste leva på existensminimum. Jag kan göra business och få in ett par hundratusen på en vecka och lösa den där skulden, men då riskerar jag tjugo år i fängelse och det vill inte jag. Jag vill inte svika mig själv eller min familj."

Jag bad henne att vänta med utmätningen till dess att jag muckat och kunnat bygga upp min ekonomi och kommit på fötter. Jag vill göra rätt för mig och handläggaren förstod det och gick med på mitt upplägg, vilket jag är mycket tacksam för. Det är sådana personer som gör det lilla extra som betyder så mycket. Nu får jag ett andrum och kan lägga undan lite pengar.

När en person kommer ut efter många år i fängelse är mycket nytt på utsidan. Allt från mobiler och datorer till hur kollektivtrafiken fungerar. Johan Viktor säger att många känner ett ännu större utanförskap när de muckar än när de åkte in.

– Man känner sig nästan som ett UFO och vill så fort som möjligt ta igen allt man missat och får jättebråttom att fixa allt: jobb, boende, nya kläder, körkort och så vidare. Jag kämpar med att ta det lugnt och är tacksam över det jag har i

dag. Han har flera kompisar som sitter på långa straff och han oroar sig över deras framtid. Flera som suttit över tio år i fängelse har kommit ut utan någon som helst utslussning, inga permissioner, inga förberedelser att ordna jobb eller bostad. Detta är något han tycker att Kriminalvården måste ta tag i.

– En anledning till att många återfaller är att det inte finns någon plan för individen från häkte till muck. Utbildning, vård och kontakt med myndigheter kan inte vänta tills det är ett par månader kvar till muck. Det bästa vore om det fanns ett etablerat nätverk av berörda myndigheter som samverkade för personen i fråga. Den intagnes chanser att komma ut och inte återfalla skulle då förbättras avsevärt. Och även om den intagne inte är intresserad av att förändras borde denne erbjudas hjälp, till exempel en utbildning, för att så ett frö hos individen, säger Johan Viktor.

Han ser ljust på framtiden och ser fram emot att gifta sig.

– Jag önskar inte så jättemycket. Jag vill ha ett liv som fungerar. Jag har inte kunnat bearbeta sorgen efter mamma och kommer förmodligen stortjuta när jag åker till hennes minneslund efter muck. Den största anledningen till att jag inte kommer återfalla i brott är att jag inte tillåter mig själv att göra det. Jag missunnar mig inte det liv jag anser att jag är värd.

Olle Eriksson

De största hindren som gör att folk återfaller är enligt Johan Viktor:

Ekonomi. "Stora skulder gör att man börjar på minus när man muckar".

Hat mot myndigheter. "Många får inte den hjälp de ber om i fängelset och känner ett större avståndstagande gentemot samhället".

Fängelse. "Vistelsen på anstalt gör att man får fler kriminella kontakter".

Missbruk. "För folk på kortare straff är det en jättestor faktor".

Johan Viktors väg ut från fängelset:

Utslussning till halvvägshus startade 12 juni 2013. Började jobba på Fryshuset dagen efter. Muck 29 april 2014.